

komentarju *Dina Gertler* opozarja, da je Rapport spregledal globino travme holokavsta za Žide, vendar Rapport vztraja pri svojem.

Iain Edgar v članku "Dream imagery becomes social experience: the cultural elucidation of dream interpretation" na podlagi izkušnje analize sanj poveže metaforično naravo sanj z družbeno resničnostjo, pri čemer ga zanimajo predvsem družbeni pomeni, ki jih sanjajoči posamezniki pripisujejo lastnim sanjam. Pomen sanj je po Edgarjevem mnenju povezan zlasti s posameznikovim dojetjem sebe in sveta, ki je vedno pogojeno s kulturnimi metaforami.

Prispevek "Psychoanalysis, unconscious phantasy and interpretation R. H. Hooka" se sanjam posveti z druge strani in prikaže, kako se pacient z zavestnimi razmišljanji približa nezavednemu oziroma kako se posameznikove zavestne fantazije uresničijo v nezavednem. Sanje delujejo na podoben način kot mit, pravi Hook, in razkrivajo bolj strukturiranost misli kot njihovo vsebino. Zato niso mehanski sporočanja, temveč načini refleksije, kar implicira, da za psihoanalizo ni važna toliko struktura razlage kot njen proces.

Henrietta Moore se v svojem članku "Gendered persons: dialogues between anthropology and psychoanalysis" posveti lacanovski psihoanalizi, na podlagi katere se sprašuje o posamezniku, njegovi identiteti in spolni razliki. Opozarja na dejstvo, da so antropologi pri analizi posameznikove identitete vedno zanemarjali spolno (*gendered*) komponento, lacanovski psihoanalizi, temelječi zlasti na pomenu jezika, pa očita falocentrizem. Ob tem ugotavlja, da psihoanaliza antropologiji omogoča vpogled v pospoljeno (*gendered*) subjektiviteto, antropologija pa psihoanalizi socialni diskurz, v katerem posamezniki šele postanejo pospoljeni subjekti. *Florence Bégoin-Guignard* pa v svojem komentarju ugotavlja, da

tudi lacanovska psihoanaliza ni preseгла analize ojdipske faze malega dečka.

Psihoanalitik *Charles-Henry Pradelles de Latour* v članku "Lacanian ethnopschoanalysis" s pomočjo znamenitih Trobriandcev ponovi lacanovsko psihoanalizo in ponovno opiše večino temeljnih Lacanovih postavk in ugotovitev.

Njegov kolega *Bernard Doray* pa v "Lacan and anthropology" komentira predhodna prispevka in poudari komplementarnost Lacanovih in Lévi-Straussovih pogledov.

S člankom "Indulgent fathers and collective male violence" se *L. R. Hiatt* zopet vrne k bolj antropološki analizi. Na podlagi analize murinbaškega mita o incestu in paricidu prikaže funkcijo in pomen obrezovanja dečkov na prehodu iz otroškega v svet odraslih. Ugotavlja, da je paricid v mitu nezavedno upravičen, obrezanje pa se izkaže za svarilo pred incestom v prihodnje in kazen za incestne igrice s sestrami v otroštvu (murinbaški otroci se med seboj svobodno spolno igrajo).

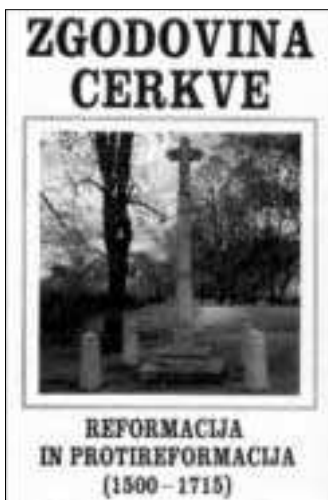
Tudi *Suzette Heald* se v članku "Every man a hero: Oedipal themes in Gisu circumcision" ukvarja z obrezovanjem dečkov. Z obredom obrezovanja deček odide iz materinega sveta in postane tak kot oče, šele obrezanje opredeli njegovo spolno identiteto in pravico do žene in hiše. Obrezanje je akt podreditve očetu in tistemu, kar oče predstavlja, avtoriteto kulture, ki jo predstavlja incestni tabu.

S člankom *Gillian Gillison* "Symbolic homosexuality and cultural theory: the unconscious meaning of sister exchange among the Gimi of Highland New Guinea" se avtorica vrača k izvorom sorodstvenih sistemov in Devereuxovi tezi, da je temelj sorodstvenih sistemov v moški homoseksualnosti. Na podlagi mitov in obredov, ki vključujejo sveto piščalko, ki jo uporabljajo ob obredih obrezovanja dečkov in je ženskam

običajno prepovedana, razen ob poroki, prikaže ambivalenten odnos moških in žensk do piščalke in pomen, ki ga ima za ene in druge – za moške predstavlja žensko telo, za ženske pa očetov falus.

R. H. Hook v sklepu knjige, "Psychoanalysis as content", opozarja na prednosti vzporedne uporabe ugotovitev tako psihoanalize kot antropologije.

Dorijan Keržan

**Hermann Tuchle,
C. A. Bouman, J. Le Braun**

**ZGODOVINA CERKVE -
3. del: Reformacija,
protireformacija in
katoliška obnova
(1500-1715)**

Družina, Ljubljana, 1994
469 str., cena: 2.949 SIT

*PRELOMA V ZGODOVINI
CERKVE*

Zgodovina institucije je zgodovina bojev za njeno ohranjanje.

V obdobju, ki ga zajema tretji izmed šestih zvezkov *Zgodovine Cerkve*, zgodnji novi vek, je zahodno krščansko občestvo preživelo dvoje usodnih dogajanj. Prvo, na katerega je tudi osredotočena vsebina celotne študije, je bila protestantska reformacija. Njeno nastajanje in razvoj presegata vzročno-posledično logiko in razlaganju družbenih pojavov: šlo je za edinstven splet notranje- in zunanjecerkvenih vplivov, osebne zavzetosti in družbene podpore, verskih in političnih interesov, okostenelosti stare in iskanja nove samoumestitve vernika v tistem času. Nesmiselno je zato vsakršno poudarjanje zgolj enega od njih: takšno navijaštvo (ne)hote zamegli vso širino in večplastnost tega drugega pglavitnega razkola v organizaciji krščanske skupnosti.

“Vesoljna” cerkev je bila na začetku 16. stoletja v globoki duhovni, moralni in tudi gospodarski krizi. Izgubljala je svoj srednjeveški položaj: vse bolj se je kompromitirala z nebrzdanimi političnimi apetiti, spori na samem Svetem sedežu, korupcijo, razvratom, simonijo in nepotizmom. Na nepredvidene izzive tedanjosti je odgovarjala z jalovimi sholastičnimi metodami in preživeli ideali. Kapljica čez rob potrpeljenja nasprotnikom rimske samovolje pa je bilo papežev širokogrudno podeljevanje odpustkov, ki so postali spokorno dejanje, tudi za že umrle. Praksa, povzeta v reku “ko kovanec zazveni, duša v nebo zleti”, je pri najbolj krepostnih vernikih zbužala obilo zgražanj in ostre kritike.

Eksplozivno dejanje wittenberškega meniha Martina Luthra je pomenilo tisti odločilni vzgib, ki je nakopičeno nemško nezadovoljstvo kanaliziralo v versko nove vode. Namesto golega kljubovanja kuriji je oblikoval preprosto, toda kleno, zavračajočo, a učinkovito reformatorsko doktrino. Protirimsko in protiklerikalno čutenje je dobilo svojo oprijemljivo rešitev: ob obsojanju odpustkov, pobo-

žnjakarstva, papeške nadoblasti in nezmotljivosti vesoljnih koncilov je posebej poudarjal neukinljivo grešnost človeka in njegovo strogo ločenost od boga. Pravi kristjan se mora – po njegovo – zavedati svoje neminljive grešnosti ter pristati na božjo sodbo, kakršnakooli pač že je. Slepo mora zaupati in biti predan edino zveličavni veri, *sola fides*. Vsa resnica naj bi bila v Svetem pismu, brez kasnejših reinterpretacij nosilcev krščanskega izročila, zborov; in seveda brez nepotrebne razkošja. Za slavnega Wittenberžana je bila edina prava cerkev tista *nevidna*, v verniku samem.

Dejavna dediščina srednjega veka novemu je bila neločljivost verskih gibanj od političnih oblik. Protestantsko *konservativno revolucijo* (zaradi radikalnega vračanja h krščanskim osnovam) so že od samega začetka spremljali in omogočali tudi povsem posvetni, politični interesi. Luthra so pred pritiski zaščitili kuriji nenaklonjeni nemški deželni knezi; nastal je nov cerkveni red, lutrovske (in tudi druge) deželne ali nacionalne cerkve. Načelo leta 1555 sklenjenega augsburškega verskega miru je bilo *cuius regio, illius est religio*, čigar vlada, tega vera. Tudi v Angliji so bili vzroki ločitve anglikanske od rimske cerkve osebne (razveljavitev poroke kralja Henrika VIII.) in versko-politične narave (že dalj časa slabe zveze z Rimom). Zopet posebna sta primera verskih gibanj pod vodstvom Ulricha Zwinglija in Jeana Kalvina. Francoski hugenoti so bili – poleg tega, da so bili povezani kot cerkveno občestvo – tudi politična skupina, notranja opozicija, ki se je dejavno vključevala v boj za oblast. Na Nizozemskem se je vstaji zoper španski teror pridružil tudi boj za drugačno, kalvinistično veroizpoved.

Razlike med protestanti in katoliki so botrovale mnogim političnim in vojnim spopadom med njimi in jih ideološko spodbujale:

med bolj krvavimi so hugenotske – verske in državljanske – vojne (kar 8 po vrsti) v 2. polovici 16. stoletja in tridesetletna vojna v letih 1618-1648. Toda kljub temu – tako avtorji pričujoče študije – je bila reformacija predvsem duhovno gibanje, ki je osebno versko doživetje in zavezanost zoperstavila pretiranemu poudarjanju institucij in zakramentov; neposredno besedo svetega pisma do skrajnosti razosebljenim teološkim spekulacijam; bratsko skupnost ošabnemu klerikalizmu.

Čeprav so že pred protestantsko obstajali poskusi katoliške reforme, pa je prva slednjo prehitela in pospešila. Šele ta zunanji opomin je zdramil papeško oblast, da je začela hitreje in temeljiteje uveljavljati zamisli o vsestranski cerkveni in verski prenovi. Ta naj bi instituciji povrnila sijaj nekdanje moči in lepote. Vzniknili so novi meniški redovi: med njimi so bili najglasnejši jezuiti. Vrhunec prenovitvenih naporov pa je bil cerkveni zbor v Tridentu, ki je s presledki zasedal od 1545. do 1563. leta. Toda kljub poglobljenim doktrinalnim razpravam na eni strani (o milosti, o izvirnem grehu) in prizadevanjem po reorganizaciji cerkvene prakse in institucij na drugi (boj proti zlorabam, odpadništvu, brezbožni literaturi; dajanje naporov za versko in нравno prenavo klera in ljudstva) mu ni uspelo uresničiti glavnega cilja, odprave verskega razkola. Papež je ohranil svojo nadrejenost nad koncilom.

Samoreformni napori za doseganje čistosti vere in cerkve so se nadaljevali tudi v naslednjih desetletjih; za osvajanje izgubljenega so bila dovoljena vsa, tudi politična in vojaška sredstva. Do katoliške restitucije je prišlo mdr. v Franciji (v obliki galikanizma), v Avstriji, na Poljskem, Češkem, Madžarskem in v nekaterih nemških deželah. Glavni rezultat protidentinskih reform katoliške cerkve je bil kurialni centralizem. Notranjo kre-

pitev in konsolidacijo so spodbudila tudi mnoga duhovna gibanja (npr. janzenizem in oboževanje Device Marije), organizacije (npr. misijonske kongregacije) ter mistična gibanja (npr. kvietizem). Bil je to čas sv. Terezije Avilske in sv. Janeza od Križa, Blaisa Pascala in Jacquesa B. Bossueta.

Pa tudi Reneja Descartesa, Thomasa Hobbesa in Johna Locka. Drugi pomemben dogodek, morda v tistem času manj bučen od protestantskega, zato pa toliko daljnosežnejši, je bilo prodiranje znanstvene misli v vse pore tedanjega družbenega življenja. Začenši z italijansko renesanso je prihajalo do kritike dotedanjega izročila, zavračanja *enkrat-za-vselej* razodete resnice, legitimnosti dvoma razmišljajočega človeka. Evropa se je začela ozirati k svojim poganskim klasikom, mojstrom antike, in k častitljivim starim in sosednjim kulturam. Kljub deklarativni naklonjenosti temeljnim teološkim naukom so najljudnejši naravoslovci tega časa prihajali v ostre konflikte z njihovo dogmatično brezprizivnostjo. Cerkev tako dolgo ni priznala Kopernikovih ugotovitev o heliocentričnem vesoljskem sistemu; Galileja Galileia je morala inkvizicija prisiliti, da se jim je odpovedal: Giordano Bruno, prvi med misleci, ki je metafizično tolmačil Kopernikov sistem, pa je končal na grmadi. Toda začel se je nepovraten proces: *veda* se je otrešla spon *vere*, kartezijanski skepticizem je začel prevladovati nad togim in poslušnim fideizmom. Kritični racionalizem in empirizem sta prestopila obotavljive okvire prejšnjega, v najboljšem primeru naturalističnega humanizma. Pozabljen je bil ogelni kamen srednjeveške teorije spoznanja, zajet v izrekih kot *razum iščoča vera (fides quaerens intellectum)* in *z vero podkrepljen razum (ratio confortata fide)* Tomaža Akvinskega.

Pričujoča knjiga zaradi vse kompleksnosti obravnavane prob-

lematike in časa ne more biti zgolj *zgodovina cerkve*: razmere znotraj nje so potegnile za seboj še dogajanja na vseh drugih vitalnih področjih družbe. Zato *njena* zgodovina pomeni tudi prerez sočasne evropske in vedno bolj tudi svetovne družbe, njenih verskih, kulturnih, intelektualnih, umetnostnih in svetovnonazorskih tokov; politike, gospodarstva in diplomacije. Žal je v študiji preskromno zastopana zgodovina cerkva bizantinskega obreda: o ruski naj bi bilo več govora v naslednjem, 4. delu zbirke.

Zgodovinsko pomemben je bil v tem obdobju tudi premik v delovanju cerkve, ki je izgubila večji del svoje dotedanje zunanje in notranjepolitične vloge. Prevladujoči unitaristični politični tip, absolutistični centralizem, si je v prizadevanjih po notranji strnjivosti in vsestranski edinosti podredil delovanje verskih ustanov, bodisi v obliki državne cerkvenosti (na Zahodu), bodisi deželnih cerkva (v Nemčiji). Potridentska katoliška cerkev na eni strani ter protestantske in reformacijske cerkve na drugi pa so pridobile nov vzgon in vpliv v družbenem življenju, moralnih vprašanjih in v zadevah vsakdanjega življenja. Reformacija ni bila le nov verski odklon od rimske cerkve, ampak je slednjo v mnogih ozirih temeljito prevetrla, jo prisilila k prepotrebni notranji samoreformi. Skupaj z renesanso je pomenila začetek postopnega razblinjanja trdnega temelja etičnega in religioznega sveta, ki je – sporom navkljub – obstajal v srednjem veku.

Mitja Velikonja

DRUŽBENI NAUK CERKVE

Mohorjeva družba,
Celje 1994

662 str., cena: 3.200 SIT (broš.),
4.200 SIT (vezana)

Najnovejša knjiga iz zbirke *Teološki priročniki* pomeni doslej najbolj sistematično predstavitev katoliškega družbenega nauka na Slovenskem. V prvi vrsti gre za izbor pomembnejših tekstov, ki se ukvarjajo s socialnimi vprašanji. Vsebinsko zajetne knjige sestavljajo: popotnica "Knjigi na pot" dr. Alojzija Šuštarja; študija "Sto let katoliškega družbenega nauka", ki jo je napisal dr. Janez Juhant; prevodi besedil, ki formirajo cerkveni družbeni nauk (papeške okrožnice, pisma, enciklike, govori in pa dokumenti II. vatikanskega cerkvenega zbora), in njihove kratke predstavitve, ki so delo dr. Janeza Juhanta in dr. Rafka Valenčiča, profesorjev na ljubljanski teološki fakulteti.

Študija prof. Juhanta je uvod v razumevanje katoliškega družbenega nauka. V njej avtor najprej pojasni pojem družbenega nauka, opredeli njegov okvir ter teoretične in praktične predpostavke njegove realizacije. V nadaljevanju